

กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในการลดต้นทุนการผลิตข้าว:

กรณีศึกษาตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

อัญรัตน์ วิเชียร*, กรองทิพย์ ชัยชาญ และสุภาวดี มณีเนตร

Cultivators Participation Process in Cost Reduction of Rice Production:

A Case Study of Hindad Sub-District, Huay-Talang District,

Nakhon Ratchasima Province

Anyarat Wichian*, Krongtip Chaichan and Supawadee Maneenate

หลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000

Bachelor of Economics Program, Faculty of Management Science, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Nakhon Ratchasima 30000

*Corresponding author. E-Mail address: aunwichian@hotmail.com

Received: 11 August 2017; Accepted: 14 November 2017

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาต้นทุนการผลิตข้าวและพัฒนาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 ในพื้นที่ตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา โดยกระบวนการมีส่วนร่วม การศึกษานี้ได้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ ร่วมกับกาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ และภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลหินดาด โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้สถิติเชิงพรรณนา และ การวิเคราะห์เนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษา พบว่า ต้นทุนในการผลิตข้าวหอมมะลิ ปีการผลิต 2558/2559 มาจากต้นทุนผันแปร คิดเป็นร้อยละ 76.0 ของต้นทุนทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยค่าเมล็ดพันธุ์ข้าว ค่าจ้างเหมาเครื่องจักรกลทางการเกษตร ค่าปุ๋ย และค่าแรงงาน และมาจากต้นทุนคงที่ คิดเป็นร้อยละ 24.0 ของต้นทุนทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าเช่าที่ดิน สำหรับแนวทางการลดต้นทุน ผลการศึกษาพบว่า การลดต้นทุนการปลูกข้าวประกอบด้วยแนวทางที่สำคัญ ดังนี้ 1) เกษตรกรควรคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ดี และลดอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว 2) การปลูกพืชตระกูลถั่ว เช่น ปอเทือง จะเป็นการเพิ่มแร่ธาตุต่างๆ ให้กับดินโดยธรรมชาติ ทำให้ลดการใช้ปุ๋ยได้ 3) เกษตรกรควรใช้ปุ๋ยในอัตราที่เหมาะสม และควรรวมกลุ่มผลิตปุ๋ยใช้เอง หรือรวมกลุ่มเพื่อจัดหาปัจจัยการผลิต 4) เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคาเกี่ยวกับการจ้างรถเกี่ยวข้าว หรือณรงค์ให้มีการนำวัฒนธรรมดั้งเดิมมาใช้ เช่น การลงแขก 5) ควรสนับสนุนให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนหรือบัญชีฟาร์ม โดยใช้กลยุทธ์ต่างๆ เช่น จัดตารางวัลให้แก่เกษตรกรที่มีการจัดทำบัญชี และมีการออกแบบการจัดทำบัญชีให้มีรูปแบบที่ง่ายต่อการลงข้อมูล

คำสำคัญ: ต้นทุนการผลิตข้าว การลดต้นทุนการผลิตข้าว กระบวนการมีส่วนร่วม กลุ่มเกษตรกรตำบลหินดาด

Abstract

This study aimed to study the cost of rice production and develop the guidelines to decrease the cost of jasmine rice 105 productions in Hindad Sub-District, Huay-Talang District, Nakhon Ratchasima Province by using participatory process. The quantitative research and participatory action research were used for this study. A purposive sampling was used to collect sample groups of jasmine rice cultivators and other stakeholders in Hindad Sub-District area. The questionnaire, in-depth interview and focus group were used as a tool for collecting the data. Descriptive statistics and content analysis were used for data analysis. The findings showed that the cost in rice production in the crop year of 2015/2016, 76.0% in total cost came from the variable cost, which comprised of rice seeds, agricultural vehicles, fertilizer and labor, as well as 24.0% in total cost came from the fixed cost, which almost being land rent cost. For the method of cost reduction of rice production, the study finding found that the cost reduction of rice production consisted of the important methods as follows: 1) farmers should select high quality seeds to optimize proportion of breed 2) they should plant legumes such as Crotalaria that would be naturally added a variety of mineral to the soil and reducing in the fertilizer use 3) they should use the fertilizer at the reasonable rate and should be confederated to produce the fertilizer for own use or confederated to provide the producing factors 4) farmers should confederate to bargain about hiring a rice harvester or managing a campaign for bringing the traditional way of life to be used again such as "Long Kaek" 5) farmers should

be supported to record farm accounting by using various strategies such as rewarding and creating the account form to facilitate the farmers.

Keywords: Cost of Rice Production, Cost Reduction of Rice Production, Participatory Action Research, Cultivators of Hindad Sub-District

บทนำ

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดนครราชสีมา โดยในปี พ.ศ.2558 จังหวัดนครราชสีมาที่มีเนื้อที่เพาะปลูกข้าวทั้งสิ้น 3.4 ล้านไร่ มากเป็นอันดับสองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภาคที่มีเนื้อที่เพาะปลูกข้าวมากที่สุดในประเทศไทย คิดเป็นร้อยละ 62 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั้งหมดของประเทศ (Office of Agricultural Economics, 2017) นอกจากนี้ การเพาะปลูกข้าวยังเป็นแหล่งรายได้หลักของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมาที่มีอยู่เกือบถึง 2 แสนครัวเรือน คิดเป็นประมาณร้อยละ 74.8 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งสิ้นในจังหวัดนครราชสีมา (Department of Agricultural Extension, 2017) อย่างไรก็ตามในช่วงที่ผ่านมา เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหลายพื้นที่ประสบปัญหาหลายประการ เช่น ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับจังหวัดใกล้เคียง โดยในปี 2558 มีผลผลิตต่อไร่อยู่ที่ 361 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งน้อยกว่าจังหวัดสุรินทร์ และบุรีรัมย์ ที่มีผลผลิตต่อไร่อยู่ที่ 372 และ 371 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ (Office of Agricultural Economics, 2017) ต้นทุนการผลิตข้าวที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีการใช้ปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้น เช่น ในระหว่างช่วงปีการผลิต 2530/2531 ถึง 2550/2551 การใช้ปุ๋ยมีปริมาณเพิ่มขึ้นจาก 40.8 กิโลกรัมต่อไร่ เป็น 54.60 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่มีการใช้เมล็ดพันธุ์เพิ่มขึ้นจาก 19.46 กิโลกรัมต่อไร่ เป็น 25.77 กิโลกรัมต่อไร่ (Busto and Isvilanonda, 2010) นอกจากนี้ยังมีการใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่มากเกินไปจนก่อให้เกิดเพิ่มผลผลิตต่อไร่ (Homjumjung and Sriwaranun, 2015) จากสภาพปัญหาดังกล่าว การเพิ่มผลผลิตต่อไร่ หรือการลดต้นทุน เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร จึงเป็นหนทางในการแก้ไขปัญหาที่ควรตระหนักถึง แต่อย่างไรก็ตาม การเพิ่มผลผลิตเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เนื่องจากในช่วงที่ผ่านมาเกษตรกรในประเทศแถบเอเชียได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างเต็มที่แล้ว การเพิ่มผลผลิตจึงนำไปสู่การใช้ทรัพยากรน้ำและดินเกินขนาด และเกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดังกล่าว (Barker and

Dawe, 2002) นอกจากนี้ จากงานศึกษาของ Busto and Isvilanonda (2010) ได้สรุปไว้ว่า แม้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นมาโดยตลอดในช่วงปีการผลิต 2530/31 ถึง 2550/51 แต่ต้นทุนการผลิตก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ส่งผลให้ผลตอบแทนลดลง ดังนั้นการหาทางลดต้นทุนการผลิตโดยไม่ทำให้ผลผลิตลดลงเป็นแนวทางที่ควรส่งเสริม

ตำบลหินดาดเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ที่ประสบปัญหาดังกล่าวข้างต้น โดยตำบลหินดาดมีเนื้อที่เพาะปลูกข้าวนาปีประมาณ 19,146 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.9 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั้งอำเภอ โดยส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิ 105 คิดเป็นประมาณร้อยละ 93.6 ของเนื้อที่เพาะปลูกข้าวนาปีทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตาม ในปีเพาะปลูก 2557/2558 การเพาะปลูกข้าวหอมมะลิในตำบลหินดาดมีผลผลิตต่อไร่โดยเฉลี่ยเพียง 360 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งต่ำกว่าผลผลิตต่อไร่โดยเฉลี่ยของทั้งจังหวัด (Office of Agricultural Economics, 2017) ประกอบกับสภาพภูมิประเทศของพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลหินดาดเป็นพื้นที่ดอน อยู่ในเขตอับฝน ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย และในการเพาะปลูกข้าวต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว การมุ่งเน้นประสิทธิภาพทางเทคนิคอาจมิได้ช่วยให้เกษตรกรมีกำไรเพิ่มขึ้น และเป็นสิ่งที่ทำได้ยากกว่าการควบคุมต้นทุนการผลิต การลดต้นทุนการผลิตข้าวจึงเป็นประเด็นที่ควรตระหนักถึงอย่างยิ่ง ดังนั้น การศึกษานี้จึงได้พัฒนาแนวทางการลดต้นทุนการผลิตข้าวโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาภายใต้ความจำเป็นเร่งด่วนได้ในปัจจุบัน

ในการศึกษานี้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้ศึกษาได้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นระเบียบวิธีวิจัยในการพัฒนาแนวทางการลดต้นทุนการผลิต เนื่องจากเป็นกระบวนการที่มีประโยชน์ สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างแท้จริง ดังเช่น คำกล่าวของ Kurt Lewin นักจิตวิทยาชาว Prussian ผู้ริเริ่มการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในปี ค.ศ.1944

ที่ได้กล่าวไว้ว่า “บุคคลจะมีแรงจูงใจในงานของตนเอง ถ้าบุคคลนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการที่จะทำให้อาณาที่ทำงานเจริญเติบโตก้าวหน้าต่อไป” (MacDonald, 2012) แต่มีเงื่อนไขที่สำคัญ คือ ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน (Greenwood et al., 1993; Watters et al., 2010) ดังนั้น แนวทางการลดต้นทุนการผลิตที่ได้จากการศึกษานี้ จึงเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากกลุ่มเกษตรกรและภาคีในพื้นที่ ซึ่งจะสามารถนำไปใช้เพื่อให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ในการพัฒนาแนวทางเพื่อลดต้นทุนการผลิตข้าว เกษตรกรต้องทำการประเมินต้นทุนเป็นอันดับแรก ประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญก็คือ ความถูกต้องของการประเมิน ซึ่งการศึกษานี้ได้ประเมินต้นทุนโดยอยู่บนแนวคิดต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ ที่นอกจากจะแบ่งต้นทุนออกเป็นต้นทุนคงที่ และต้นทุนผันแปรแล้ว การประเมินต้นทุนได้พิจารณาต้นทุนในรูปแบบของต้นทุนที่เป็นเงินสด และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด โดยวัดจากมูลค่าของปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรมีอยู่แล้วในครัวเรือน หรือแรงงานของครัวเรือนที่เกษตรกรไม่ได้จ่ายค่าจ้าง (Srisompun, 2014) การประเมินต้นทุนตามแนวคิดดังกล่าว จะช่วยให้ทราบถึงต้นทุนการผลิตที่แท้จริง ไม่คลาดเคลื่อน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจลดต้นทุนการผลิตในส่วนที่ไม่จำเป็น และการตัดสินใจปรับเปลี่ยนการใช้ปัจจัยการผลิตเป็นไปอย่างเหมาะสม การไม่ทราบโครงสร้างต้นทุนที่แท้จริง ทำให้ไม่สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลเพื่อการประกอบการตัดสินใจต่าง ๆ เช่น การลดต้นทุนการผลิต ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Pongklang, 2017) ดังนั้น งานวิจัยในช่วงที่ผ่านมา จึงพยายามจำแนกให้เห็นทั้งต้นทุนที่เป็นเงินสด และไม่เป็นเงินสด ดังเช่น งานศึกษาของ Runjuan (2010) และ Srisompun (2014) เป็นต้น จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น การศึกษานี้จึงได้ทำการประเมินต้นทุนการผลิตข้าวในพื้นที่ตำบลหินตาด โดยให้ความสำคัญทั้งต้นทุนคงที่ ต้นทุนผันแปร ต้นทุนที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการลดต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลหินตาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาที่ได้จะทำให้เกษตรกรได้ทราบถึงต้นทุนที่แท้จริง และแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการเรียนรู้ร่วมกันของคน

ในชุมชน ซึ่งจะเป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้เพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการลดต้นทุนการผลิตได้อย่างแท้จริง ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีความกินดีอยู่ดีในระยะยาว และยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ใกล้เคียงหรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาต้นทุนของการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 ของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลหินตาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อพัฒนาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลหินตาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ ได้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณในการศึกษาต้นทุนในการผลิตข้าว และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพที่ประยุกต์การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นระเบียบวิธีในการศึกษา เพื่อค้นหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าวในพื้นที่ตำบลหินตาด อำเภอห้วยแถลง ซึ่งผู้ศึกษาได้นำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ในหลายขั้นตอน ได้แก่ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ของภาคีในพื้นที่เพื่อคัดเลือกหมู่บ้าน และการสนทนากลุ่มของเกษตรกรและภาคีในพื้นที่ เพื่อค้นหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าว โดยวิธีดำเนินการวิจัย มีดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษานี้ คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ 105 ในพื้นที่หมู่บ้านตะคร้อเหนือ ตำบลหินตาด และภาคีในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลหินตาด สำนักงานเกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้ศึกษาได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 30 ราย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนแรก ผู้ศึกษาได้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยจัดการสนทนากลุ่ม กับภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหาร

ส่วนตำบลหินดาด สำนักงานเกษตรอำเภอ และพัฒนาชุมชน เพื่อร่วมกันคัดเลือกหมู่บ้านตัวอย่าง โดยพิจารณาจากความเข้มแข็งของผู้นำหมู่บ้าน ความพร้อมของหมู่บ้าน และการให้ความร่วมมือของลูกบ้าน และจากการสนทนากลุ่ม ได้กำหนดให้หมู่บ้านตะคร้อเหนือ เป็นตัวแทนของตำบลหินดาด ในขั้นที่สอง ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 ดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ 105 จากหมู่บ้านตะคร้อเหนือ จำนวน 30 ราย และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับต้นทุนของการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 และครั้งที่ 2 ดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง และประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยจัดการสนทนากลุ่มกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ 105 และภาคีในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน พัฒนาชุมชน ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหินดาด และสำนักงานเกษตรอำเภอ จำนวน 30 ราย เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการลดต้นทุน และนำไปสู่แนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าว โดยใช้การสนทนากลุ่ม นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) ในรายละเอียดบางประเด็นที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสอบถามเกี่ยวกับต้นทุนในการผลิตข้าว โดยข้อความประกอบด้วยผลผลิต รายได้ การจำหน่าย การเตรียมดิน และต้นทุนต่างๆ เช่น ค่าแรงงาน ค่าจ้างเหมาเครื่องจักรกลทางการเกษตร ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย และสารเคมี และค่าใช้จ่ายอื่นๆ

2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่นำมาใช้ในการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยข้อความประกอบด้วยแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าวในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการใช้เมล็ดพันธุ์ ด้านการเตรียมดิน ด้านการใช้ปุ๋ยและสารเคมี ด้านการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร ด้านการจ้างแรงงาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความแปรปรวน ในการอธิบายโครงสร้างต้นทุนของการผลิตข้าว

2. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผู้ศึกษาได้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการ

สนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าว

ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษานี้ได้ทำการประเมินต้นทุนการผลิตข้าวตามแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ โดยให้ความสำคัญทั้งต้นทุนคงที่ ต้นทุนผันแปร ต้นทุนที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด ของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิ 105 ในตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา โดยต้นทุนคงที่ประกอบด้วยค่าเช่าที่ดิน และค่าเสื่อมอุปกรณ์ ต้นทุนผันแปรประกอบด้วยค่าแรงงาน ค่าจ้างเหมาเครื่องจักรกลทางการเกษตร ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย และค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ค่าน้ำมัน ค่าน้ำ) ในขณะที่ต้นทุนที่เป็นเงินสดเป็นค่าใช้จ่ายที่จ่ายเป็นค่าตอบแทนให้กับปัจจัยการผลิต ประกอบด้วย ค่าแรงงานทางตรง ค่าวัสดุทางตรง ค่าจ้างเหมาเครื่องจักรกลทางการเกษตร และค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ค่าน้ำมัน ค่าน้ำ) และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่ได้จ่ายจริงจากการใช้ปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรมีอยู่ในครัวเรือน เช่น แรงงานครัวเรือน ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าเช่าที่ดิน (ค่าเสียโอกาสในการใช้ที่ดิน) และค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร

ผลการศึกษา

การศึกษานี้ได้แบ่งผลการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 ในปีการผลิต 2558/2559 และส่วนที่ 2 แนวทางการลดต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 ของเกษตรกรตำบลหินดาด จังหวัดนครราชสีมา โดยมีรายละเอียดของผลการศึกษาพอสังเขป ดังนี้

1. ต้นทุนในการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 ของเกษตรกรตำบลหินดาด จังหวัดนครราชสีมา ปีการผลิต 2558/2559

ผลการศึกษาด้านต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 ของเกษตรกรในพื้นที่ พบว่า เกษตรกรมีต้นทุนเฉลี่ย 4,229.80 บาทต่อไร่ โดยต้นทุนส่วนใหญ่จะเป็นต้นทุนผันแปรเท่ากับ 3,216.40 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 76.0 ของต้นทุนทั้งหมด ซึ่งมีสัดส่วนมากน้อยตามลำดับ ดังนี้ ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าจ้างเหมาเครื่องจักรกลทางการเกษตร (เช่น ค่าจ้างรถเกี่ยว ค่าจ้างรถไถนา) ค่าปุ๋ยเคมี และค่าแรงงาน คิดเป็นร้อยละ 21.3, 19.9, 18.4 และ 9.3 ของ

ต้นทุนทั้งหมด ตามลำดับ ส่วนต้นทุนคงที่มีค่าเท่ากับ 1,013.40 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 24.0 ของต้นทุนทั้งหมด โดยต้นทุนคงที่มีสัดส่วนมากที่สุด คือ ค่าเช่าที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 23.6 ของต้นทุนทั้งหมด นอกจากนี้เมื่อคำนวณต้นทุนในรูปแบบของต้นทุนที่เป็นเงินสด และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด ผลการศึกษา พบว่า การผลิตข้าวหอมมะลิมีต้นทุนที่เป็นเงินสดเท่ากับ 2,047.75 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 48.4 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด

ต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเท่ากับ 2,182.05 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 51.6 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด โดยต้นทุนที่เป็นเงินสดที่มีสัดส่วนมากที่สุด คือ ค่าจ้างเหมาเครื่องจักรกลทางการเกษตร และค่าปุ๋ยเคมี ในขณะที่ต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดประกอบด้วยค่าเช่าที่ดิน (ค่าเสียโอกาสในการใช้ที่ดิน) ค่าเมล็ดพันธุ์ข้าว (เนื่องจากเกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้เอง) และค่าแรงงาน (แรงงานครัวเรือน) ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ต้นทุนในการปลูกข้าวหอมมะลิ 105 ของเกษตรกร ตำบลหินตาด จังหวัดนครราชสีมา ปีการเพาะปลูก 2558/2559

ประเภทของต้นทุน	ต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด		ต้นทุนที่เป็นเงินสด		ต้นทุนทั้งหมด	
	บาท/ไร่	ร้อยละ	บาท/ไร่	ร้อยละ	บาท/ไร่	ร้อยละ
ต้นทุนรวม	2,182.05	51.6	2,047.75	48.4	4,229.80	100.0
ต้นทุนผันแปร	1,168.65	27.6	2,047.75	48.4	3,216.40	76.0
1.1 ค่าแรงงานต่อไร่	268.88	6.4	123.43	2.9	392.32	9.3
1.2 ค่าจ้างเหมาเครื่องจักรกลทางการเกษตร	0.00	0.0	840.42	19.9	840.42	19.9
1.3 ค่าวัสดุ						
ค่าเมล็ดพันธุ์	899.77	21.3	0.0	0.0	899.77	21.3
ค่าปุ๋ยเคมี	0.0	0.0	779.7	18.4	779.7	18.4
1.4 ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ค่าน้ำมัน ค่าน้ำ)	0.0	0.0	304.2	7.2	304.2	7.2
ต้นทุนคงที่	1,013.40	24.0	0.00	0.0	1,013.40	24.0
2.1 ค่าเช่าที่ดิน	1,000.00	23.6	0	0.0	1,000.00	23.6
2.2 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	13.40	0.3	0	0.0	13.40	0.3

นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงต้นทุนและผลตอบแทน พบว่า เกษตรกรมีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ เท่ากับ 396.95 กิโลกรัมต่อไร่ และราคาข้าวที่ขายได้ในพื้นที่เท่ากับ 10.4 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรจึงมีรายรับจากการทำนาเท่ากับ 4,128.28 บาทต่อไร่ แต่อย่างไรก็ตาม การผลิตข้าวมีต้นทุนรวมอยู่ที่ 4,228.80 บาทต่อไร่ ดังนั้น เกษตรกรจึงขาดทุนไร่ละ 100.52 บาท และมีรายได้เหนือต้นทุนที่เป็นเงินสด เท่ากับ 2,080.53 บาทต่อไร่ จากผลการศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ถึงแม้เกษตรกรจะได้รับกำไร เมื่อพิจารณาเฉพาะต้นทุนที่เป็นเงินสด แต่เกษตรกรจะอยู่ในภาวะขาดทุน เมื่อพิจารณารวมถึงต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด ดังนั้น หากเกษตรกรไม่นำต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดมาคำนวณ ก็จะทำให้การคิดคำนวณต้นทุนเกิดความคลาดเคลื่อน นอกจากนี้ยังพบว่า หากต้องการผลิตให้คุ้มทุน เกษตรกรต้องผลิตข้าวให้ได้ 406.71 กิโลกรัมต่อไร่ หรือต้องขายให้ได้ราคาสูงกว่า 10.66 บาทต่อกิโลกรัม หรือต้องลดต้นทุนการผลิตให้ได้ต่ำกว่า 10.4 บาทต่อกิโลกรัม ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การลดต้นทุนการผลิตเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นสิ่งที่เกษตรกรสามารถดำเนินการเองได้

ในขณะที่การกำหนดราคาขาย หรือ การเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัยอื่นๆ ที่เกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้ การศึกษาในครั้งนี้จึงได้มีเป้าหมายเพื่อค้นหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตเป็นสำคัญ

2. แนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 ของเกษตรกรตำบลหินตาด จังหวัดนครราชสีมา

จากต้นทุนการผลิตข้าวในข้างต้น ผู้ศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการลดต้นทุนในด้านต่างๆ ตามสัดส่วนของต้นทุนที่เกษตรกรแบกรับภาระ เช่น ด้านเมล็ดพันธุ์ ด้านการใช้ปุ๋ย ด้านการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร ผลการศึกษา พบว่า การลดต้นทุนการปลูกข้าวประกอบด้วยแนวทางในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านการใช้เมล็ดพันธุ์

จากผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรในพื้นที่ใช้เมล็ดพันธุ์ประมาณ 44.99 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ค่อนข้างสูง เนื่องจากเมล็ดพันธุ์ที่ใช้เป็นเมล็ดพันธุ์เก็บไว้เอง ไม่ค่อยมีคุณภาพ มีเมล็ดพันธุ์อื่นปะปน ทำให้อัตราการงอกต่ำ ดังนั้น แนวทางที่จะช่วยลดต้นทุนการเพาะปลูกข้าวได้ ก็คือ

1.1) ควรมีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ดี โดยใช้ ภูมิปัญญาของชาวบ้าน คือ ก่อนหว่าน ต้องนำเมล็ดพันธุ์ ข้าวไปแช่น้ำ ถ้าเมล็ดลอยน้ำแสดงว่าเป็นเมล็ดที่คุณภาพ ไม่ดี แล้วจึงนำไปตากแห้งก่อนหว่าน ก็จะเป็นการลดการใช้เมล็ดพันธุ์ได้

1.2) ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์เอง โดยควร เลือกลักษณะที่พอจะเป็นเมล็ดพันธุ์ได้ และให้ความสำคัญ ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ต้นข้าวออกรวง จนกระทั่งเก็บเกี่ยว และควรเกี่ยวข้าวด้วยมือ หรือขอความรู้จากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นต้น นอกจากนี้อาจ มีการจัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์ขึ้นในหมู่บ้าน

1.3) เมื่อมีเมล็ดพันธุ์ที่ดีแล้ว เกษตรกรควร ลดอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ โดย ควรใช้เมล็ดพันธุ์ประมาณ 15-20 กิโลกรัม/ไร่ ตามเกณฑ์มาตรฐานของกรมการข้าว (Rice Department, 2013) โดยวิธีการนี้จะสามารถลด ต้นทุนด้านเมล็ดพันธุ์ได้ถึง 50% หรือประมาณ 500 บาท ต่อไร่ (ราคาเมล็ดพันธุ์เท่ากับ 20 บาทต่อกิโลกรัม)

2. ด้านการเตรียมดิน

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรควรทำการไถตะ 1 ครั้ง และไถแปร 1 ครั้ง โดยเมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จให้ไถกลบ ตอซางทันที และลงปุ๋ยอินทรีย์ หรือปลูกพืชหมุนเวียน หรือ ปุ๋ยพืชสด เช่น หว่านเมล็ดปอเทือง เมื่อไถกลบปอเทือง แล้ว ก็จะเป็นการเพิ่มแร่ธาตุต่างๆ ให้กับดินโดยธรรมชาติ ทำให้ลดการใช้ปุ๋ยได้ ไม่ควรเผาฟางข้าวเพราะจะส่งผลต่อ การทำลายหน้าดิน

3. ด้านวิธีการใช้ปุ๋ย

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรในพื้นที่ใช้ปุ๋ย โดยเฉลี่ยประมาณ 60 กิโลกรัมต่อไร่ โดยใส่ปุ๋ยประมาณ 2 ครั้ง แนวทางที่จะช่วยลดต้นทุนได้ มีดังนี้

3.1) ใช้ปุ๋ยในอัตราที่เหมาะสม โดยใส่ปุ๋ย 2 ครั้ง ในระยะแตกกอ และระยะตั้งท้อง ประมาณ 30 กิโลกรัมต่อไร่ ตามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเทคโนโลยีการลด ต้นทุนการผลิตข้าวของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าววนครราชสีมา โดยวิธีการนี้จะสามารถลดต้นทุนด้านการใช้ปุ๋ยได้ประมาณ 384 บาทต่อไร่ หรือประมาณร้อยละ 49.2 ของต้นทุนค่า ปุ๋ยทั้งหมด (ราคาปุ๋ยเฉลี่ยกิโลกรัมละ 12.8 บาท)

3.2) นอกจากนั้น ควรมีการรณรงค์ให้เกษตรกร หันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ หรือปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยน้ำ ซึ่งใช้ได้ตี แทนปุ๋ยเคมี เพื่อลดต้นทุนการใช้ปุ๋ยเคมี

3.3) ควรมีการจัดตั้งกลุ่มทำการผลิตปุ๋ยใช้เอง ในหมู่บ้าน เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด น้ำหมักชีวภาพ

3.4) เพื่อให้เกษตรกรสามารถซื้อปัจจัยการ ผลิตได้ในราคาที่ไม่สูงเกินไป จึงควรรวมกลุ่มเพื่อต่อรอง ในการซื้อปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย

3.5) เพื่อลดปริมาณการใช้ปุ๋ย เกษตรกรควร ใช้ปุ๋ยเคมีตามค่าวิเคราะห์ดิน หรือผสมปุ๋ยใช้เอง โดยต้อง อาศัยองค์ความรู้จากหมอดินในหมู่บ้าน หรือขอความ ร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐต่างๆ เช่น สำนักงานเกษตร อำเภอส สำนักงานเกษตรจังหวัด มหาวิทยาลัยที่จัดการสอน ด้านการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรมีองค์ความรู้ที่ถูกต้อง และสามารถนำไปปฏิบัติได้

4. ด้านการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร

ในด้านการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร มี แนวทางในการช่วยลดต้นทุนการผลิตได้ ดังนี้

4.1) เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มเพื่อต่อรอง ราคาเกี่ยวกับการจ้างรถเกี่ยวข้าว และจัดลำดับการเกี่ยว ข้าวของแต่ละครัวเรือน เพื่อป้องกันไม่ให้ค่าจ้างเหมา สูงขึ้น เนื่องจากเกษตรกรมีความต้องการจ้างพร้อมๆ กัน

4.2) ควรรณรงค์ให้มีการนำวัฒนธรรมดั้งเดิม มาใช้ เช่น การลงแขก ซึ่งจากการศึกษาในข้างต้น พบว่า เกษตรกรในพื้นที่มีต้นทุนค่าแรงงานทั้งหมดเท่ากับ 392.32 บาทต่อไร่ โดยมีส่วนที่เป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดเท่ากับ 123.43 บาทต่อไร่ ดังนั้น การลงแขกจะสามารถช่วยลด ต้นทุนค่าจ้างแรงงานในส่วนของต้นทุนที่เป็นเงินสดได้ ประมาณร้อยละ 31.46 ของต้นทุนค่าแรงงานทั้งหมด

5. การจัดทำบัญชีครัวเรือน

การจัดทำบัญชีครัวเรือนจะทำให้เกษตรกร ทราบว่า โครงสร้างต้นทุนเป็นอย่างไร มีค่าใช้จ่ายส่วนใด ที่จะสามารถปรับลดได้บ้าง แต่หากไม่มีการจดบันทึกบัญชี ก็จะไม่ทราบว่ารายจ่ายใดบ้างที่พอจะลดได้ ดังนั้น จึงควร ส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน หรือบัญชีฟาร์ม ซึ่งจะช่วยให้ทราบโครงสร้างต้นทุน และ ส่งผลให้การลดต้นทุนมีความเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น โดยอาจ ใช้กลยุทธ์ต่างๆ เช่น รางวัลสำหรับเกษตรกรที่จัดทำบัญชี ครัวเรือน อย่างไรก็ตาม อาจต้องมีการอำนวยความสะดวก ให้แก่เกษตรกร โดยการสร้างแบบฟอร์มในการลงบัญชี เพื่อให้ง่ายต่อการลงข้อมูล และขอความร่วมมือจาก หน่วยงานทางการศึกษาต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัย หรือ วิทยาลัย ที่เปิดสอนสาขาการบัญชี ในการอบรมการลงบัญชี

ให้แก่เกษตรกร นอกจากนี้ การจัดทำบัญชีครัวเรือนหรือบัญชีฟาร์มอย่างต่อเนื่อง ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการลดต้นทุนในรอบปีการเพาะปลูกต่อ ๆ ไป

อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 ของเกษตรกรตำบลหินดาด จังหวัดนครราชสีมา ในปีการผลิต 2558/2559 พบว่า ต้นทุนผันแปรมีส่วนมากน้อยตามลำดับ ดังนี้ ต้นทุนค่าเมล็ดพันธุ์ (21.3%) ค่าจ้างเหมาเครื่องจักรกลทางการเกษตร เช่น ค่าจ้างรถเกี่ยว ค่าจ้างรถไถนา (19.9%) ค่าปุ๋ยเคมี (18.4%) และค่าแรงงาน (9.3%) ในขณะที่ต้นทุนคงที่ที่มีสัดส่วนมากที่สุดคือ ค่าเช่าที่ดิน (23.6%) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาหลายเรื่องที่ว่า ในการเพาะปลูกข้าวหอมมะลิ ต้นทุนของปัจจัยการผลิตทั้งสามมีสัดส่วนสูงในปัจจัยผันแปร (Srisompun, 2014; Busto and Isvilanonda, 2010) และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Srisompun (2014) ที่พบว่า ค่าเช่าที่ดิน/ค่าใช้ที่ดิน มีสัดส่วนสูงที่สุดในต้นทุนคงที่ สำหรับการพัฒนาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าวโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า แนวทางที่จะช่วยลดต้นทุนการปลูกข้าว ได้แก่ การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ดี หรือทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์เอง ใช้ปุ๋ยในอัตราที่เหมาะสม โดยใส่ปุ๋ย 2 ครั้ง ในระยะแตกกอและระยะตั้งท้อง และควรใช้ปุ๋ยเคมีตามค่าวิเคราะห์ดิน การรวมกลุ่มเพื่อซื้อปัจจัยการผลิต นอกจากนี้ ในด้านการเตรียมดิน ผลการศึกษา พบว่า เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จให้ไถกลบตอซาง ห้ามเผาฟางข้าว ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Chaiya (2005) และ Jaiinpol (2010) ที่สรุปไว้ว่า ควรมีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าว และทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์เอง รวมไปถึงผลการศึกษาของ Chaiya (2005) ที่สรุปไว้ว่า ควรใช้ปุ๋ยเคมีให้ถูกต้องเหมาะสมสำหรับประเภทของดิน และในอัตราที่เหมาะสม และผลการศึกษาของ Jaiinpol (2010) ที่กล่าวว่า ควรมีการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองในการซื้อปัจจัยการผลิต และผลการศึกษาของ Chaiya (2005) และ Rice Department (2013) ที่พบว่า เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จให้ไถกลบตอซาง ห้ามเผาฟางข้าว

นอกจากนี้ กรมการข้าวได้มีการจัดทำโครงการหมู่บ้านชุมชนต้นแบบการลดต้นทุนการผลิตข้าว เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการลดต้นทุนการผลิตสู่เกษตรกรโดยตรง ซึ่งเทคโนโลยีดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางที่ได้จากการศึกษา

ในครั้งนี้ เช่น การใช้ข้าวพันธุ์ดี ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวในอัตรา 20 กิโลกรัมต่อไร่ ใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ผลจากการทำแปลงเรียนรู้ในจังหวัดสุพรรณบุรีสามารถลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรลงได้เฉลี่ย 969 บาท/ไร่ (Luechaikham, 2012) และ Chamnan et al. (2014) ได้จัดทำแปลงเรียนรู้ในพื้นที่เพื่อค้นหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการลดต้นทุนการผลิตข้าวพื้นที่จังหวัดสระบุรี ซึ่งเทคโนโลยีดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ เช่น ใช้เมล็ดพันธุ์คุณภาพดีในอัตรา 18 กิโลกรัมต่อไร่ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยเคมีตามค่าวิเคราะห์ดิน จัดทำบัญชีครัวเรือน พบว่า ในส่วนของแปลงส่งเสริมจำนวน 30 ราย มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น 1,632 บาทต่อไร่

ดังนั้น จากที่กล่าวมาพอที่จะสรุปได้ว่า แนวทางการลดต้นทุนการผลิตข้าวดังกล่าวที่ได้พัฒนาขึ้นจากการมีส่วนร่วมของเกษตรกร สามารถนำไปใช้ได้ในพื้นที่ตำบลหินดาดเช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ

บทสรุป

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาต้นทุนการผลิตข้าวและพัฒนาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง และใช้สถิติเชิงพรรณนาในการอธิบายโครงสร้างต้นทุนของการผลิตข้าวและการวิเคราะห์เนื้อหาในการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้แนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าว ผลการศึกษาดังกล่าว ต้นทุนส่วนใหญ่ในการผลิตข้าวหอมมะลิ 105 เป็นต้นทุนผันแปร ซึ่งประกอบด้วยค่าเมล็ดพันธุ์ (21.3%) ค่าจ้างเหมาเครื่องจักรกลทางการเกษตร (19.9%) ค่าปุ๋ย (18.4%) และค่าแรงงาน (9.3%) ดังนั้น การลดค่าใช้จ่ายในการผลิตดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่เกษตรกรควรให้ความสำคัญ และจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มเกษตรกร เพื่อหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าว พบว่า มีแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าวที่สำคัญ ดังนี้

1. ในด้านเมล็ดพันธุ์ ควรลดอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ มีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ดี ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์เอง และอาจมีการจัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์ขึ้น

2. ในด้านการเตรียมดิน ควรทำการไถตะ 1 ครั้ง และไถแปร 1 ครั้ง โดยเมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จให้ไถกลบตอซางทันที และไม่ควรเผาฟางข้าวเพราะทำลายหน้าดิน หรือควรใช้ปุ๋ยพืชสด

3. ในด้านการใช้ปุ๋ย ควรใช้ปุ๋ยในอัตราที่เหมาะสม มีการรวมกลุ่มทำการผลิตปุ๋ยใช้เอง หรือมีการรวมกลุ่มจัดหาปัจจัยการผลิต หรือการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน

4. ในด้านการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคาเกี่ยวกับการจ้างรถเกี่ยวข้าว หรือรถแรงค์ให้มีการนำวัฒนธรรมดั้งเดิมมาใช้ เช่น การลงแขก

5. ควรสนับสนุนให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนหรือบัญชีฟาร์ม โดยใช้กลยุทธ์ต่างๆ เช่น จัดตารางวัดให้แก่เกษตรกรที่มีการจัดทำบัญชี และมีการออกแบบการจัดทำบัญชีให้มีรูปแบบที่ง่ายต่อการลงข้อมูล เช่น แบบฟอร์มในการลงบัญชี เพื่อสร้างความสะดวกให้แก่เกษตรกร

โดยสรุป การศึกษานี้ได้ทำให้เกษตรกรได้ทราบถึงต้นทุนการผลิตที่แท้จริง ตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้ร่วมกันในระหว่างกลุ่มเกษตรกรและภาคีในพื้นที่ในการพัฒนาแนวทางการลดต้นทุนการผลิต แนวทางที่ได้จึงเป็นแนวทางที่พัฒนาขึ้นโดยอาศัยการคิดและตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้กระบวนการลดต้นทุนการผลิตข้าวประสบผลสำเร็จได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาชุมชน ควรสนับสนุนให้เกษตรกรได้นำแนวทางในการลดต้นทุนการปลูกข้าวไปใช้ในรอบการผลิตต่อไป เพื่อให้เกษตรกรได้รับประโยชน์สูงสุด เช่น ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มการผลิต หรือจัดตั้งสหกรณ์ และเมื่อเกษตรกรได้นำแนวทางไปใช้แล้ว ควรทำการศึกษาต้นทุนผลตอบแทนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงผลของการลดต้นทุนการเพาะปลูก

2. หน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด ควรนำแนวทางการลดต้นทุนการปลูกข้าวที่ได้พัฒนาขึ้นไปถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรในหมู่บ้านหรือชุมชนอื่นๆ เพื่อปรับใช้ต่อไป

3. ผู้นำในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาชุมชน ควรมีนโยบายหรือกลยุทธ์เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรมีการจัดบันทึกบัญชีฟาร์มอย่างต่อเนื่อง เพราะจะทำให้เกษตรกรได้รับทราบถึงโครงสร้างต้นทุนการเพาะปลูก ซึ่งจะนำไปสู่การลดต้นทุนได้ เช่น การให้รางวัลแก่ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการจัดบันทึกบัญชี

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2558 ขอขอบคุณองค์การบริหารตำบลหินดาด ผู้นำท้องถิ่นตำบลหินดาด และเกษตรกรหมู่บ้านตะคร้อเหนือ ตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ที่ได้สละเวลา และให้ความร่วมมือในการดำเนินงานวิจัยเป็นอย่างดี ไว้ ณ โอกาสนี้

References

Barker, R., & Dawe, D. (2002). The Transformation of the Asian Rice Economy and Directions for Future Research: the Need for Increased Productivity. In M. Sombilla, M. Hossain, & B. Hardy (Eds.), *Developments in the Asian Rice Economy: Proceedings of the International Workshop on Medium- and Long Term Prospects of Rice Supply and Demand in the 21st Century, 3-5 December 2001* (pp. 1-30). Los Baños, Philippines: International Rice Research Institute.

Busto, O., & Isvilanonda, S. (2010). Two Decades of the Rice Economy of Thailand. *Applied Economic Journal*, 17, 70-92. Retrieved from <https://www.tci-thaijo.org/index.php/AEJ/article/view/10477>

Chaiya, R. (2005). *Guidelines for Decreasing the Cost of Rice Production of Farmers in Ban Nonpluang, Moo 7, Tambon Thepnimit, Buengsamakki Sub-District, Kamphaeng Phet Province*. (Master's thesis). Kamphaeng Phet Rajabhat University, Kamphaeng Phet. Retrieved form <http://tdc.thailis.or.th/tdc/basic.php>

- Chamnan, W., Rattana, P., & Anuson, P. (2014). Appropriate Technology for Rice Production Cost Reduction in Saraburi Province. In *Proceeding of Rice Research Conference 2014: Rice Research Center Groups in Upper and Lower Northern Region, 25-26 March 2014* (pp. 402-412). Bangkok: Rice Department.
- Department of Agricultural Extension. (2017). *Agricultural Information*. Retrieved from <http://www.agriinfo.doae.go.th/year59/province/feb60/reg7/korat.pdf>
- Greenwood, D. J., Whyte, W. F., & Harkavy, I. (1993). Participatory Action Research as a Process and as a Goal. *Human Relations*, 46(2), 175-192.
- Homjumjung, W., & Sriwaranun, Y. (2015). Technology Implementation to Reduce Rice Production Cost. *Khon Kaen Agriculture Journal*, 43(Suppl.1), 744-748.
- Jaiinpol, W. (2010). *Guidelines for Participatory Problem Solving on Rice Production Cost of Rice Farmer Group in Ban Mairongglab and Ban Kopao, Pasak Sub-district, Mueang District, Lamphun Province*. (Master's thesis). Chiang Mai University, Chiang Mai. Retrieved from <http://tdc.thailis.or.th/tdc/basic.php>
- Luechaikham, C. (2012). Community Model to Reduce the Cost of Rice Production: Transfer from Research Communities. In *Proceeding of Rice Research Conference 2012: Rice Research Center Groups in Central, Eastern and Western Region, 20-22 March 2013* (pp. 285-295). Bangkok: Rice Department.
- MacDonald, C. (2012). Understanding Participatory Action Research: A Qualitative Research Methodology Option. *Canadian Journal of Action Research*, 13(2), 34-50.
- Office of Agricultural Economics. (2017). *Agricultural Production Data*. Retrieved from <http://www.oae.go.th/production.html>
- Pongklang, P. (2017). An Analysis of the Production Cost Structure of Rice Planting at the Ontai Rice Seed Small and Micro Community Enterprise in Sankamphaeng District, Chiang Mai. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 10(2), 154-162. Retrieved from <http://www.journal.nu.ac.th/index.php?journal=JCDR&page=issue&op=archive>
- Rice Department. (2013). *Reducing the Cost of Rice Production* (2nd ed.). Bangkok: Rice Product Development Division.
- Runjuan, T. (2010). An Economic Analysis of Organic Rice and General Rice Product of Farmers in Maelan District, Pattani Province, Crop Year 2007/ 2008. *Sukhothai Thammathirat Journal of Economics*, 5(1), 185-297.
- Srisompun, O. (2014). *Production Structure and Marketing of Thai Jasmine Rice* (Research report). Bangkok: The Thailand Research Fund.
- Watters, J., Comeau, S., & Restall, G. (2010). *Participatory Action Research: An Educational Tool for Citizen-Users of Community Mental Health Services* (Research report). MB: University of Manitoba. Retrieved from http://umanitoba.ca/rehabsciences/media/par_manual.pdf